

kiában és Romániában is. Az imágó a kéreg alatt a kambiumot rágja meg, így kisebb-nagyobb elhalásos sebeket okoz és a kórokozó gombák számára is kaput nyit.

A faanyag műszaki tönkretételében a cincér (*Xylotrechus antilope* Schönh.) játszik jelentős szerepet. Csak beteg és pusztult fákból jött elő, de igen nagy számban. Kisebb jelentőségű xilofág rovar még a nyárfadarázs (*Xyphidria longicollis* Geoffr.), amely inkább a vastagabb anyagot kedveli.

KOCSÁNYOS TÖLGYESEINK ÉS CSERESEINK legveszélyesebb lombfogyasztói a gyapjas lepke (*Limantria dispar* L.), aranyfarú lepke (*Euproctis chrysorrhoea* L.) és a gyűrűs lepke (*Malacosoma neustria* L.). Mind a gyapjas lepke, mind az aranyfarú és gyűrűs lepke hernyórágás után, az életben maradt, legyengült fákon megjelenő gyakori másodlagos károsító a díszbogár (*Agrilus* spp.) és a *Chrysobotris affinis*. Veszélyesebb károsító a tölgycéreg-pajzstetű (*Kermes quercus* L.). Nemcsak hernyórágás után jelenik meg, de a vízállásos vagy aszályos években legyengült fákat is megtámadja.

Gyakori lombfogyasztó károsítója még a kocsányos tölgyeknek a tölgylevélbolha (*Haltica quercetorum* L.). A kárláncolati szerepük csökkentésére a kocsánytalan tölgy pusztulás folyamatában feltétlen javasolható az ellenük való biológiai, esetleg kémiai védekezés is.

DR. SZONTÁGH PÁL

A KÖRNYEZETI VÁLTOZÁSOK ÉS A TÖLGYPUSZTULÁS

Az erdőpusztulás döntő része hazánkban a tölgypusztulás, ezen belül a kocsánytalan tölgy fajspecifikus pusztulása. Kocsánytalan tölgyeseink természetes populációi a legsavanyúbb talajokon (a savanyú barna erdőtalajon, a pozdolos barna erdőtalajon) éppúgy állományt alkotnak, mint a termőrétegében részben vagy teljesen CaCO_3 -tartalmú talajokon (a rendzinákon, csernozjom barna erdőtalajon, karbonátmaradványos barna erdőtalajon). A megbetegedés, a fák elhalása valamennyi termőhelyen szálanként, foltonként, kisebb-nagyobb mértékben fellépett, minden korú állományban, mégpedig az ország keleti részéből nyugat felé haladva. A minden termőhelyen való fellépés, a szálankénti, foltonkénti, kortól független megbetegedés, az időben elnyújtott terjedés, a robbanásszerű fellépés, majd egyenletes csökkenés miatt, a megbetegedés a légszennyeződéssel nem magyarázható.

A közvélemény a tömegtájékoztató és szakajtó eredményeként, a tölgypusztulás okaként elsősorban a savas ülepedést, a *savas esőt* ismeri. Az erdei ökoszisztémákban folyamatos méréseink szerint azonban a lombkorona szűrőképessége és csapadékvisszatartása miatt az erdei avarra és azon keresztül a talajba jutó csapadékvíz kémiai összetétele jelentős mértékben megváltozik. A lombkoronán áthulló és a fatörzseken lefolyó csapadékvíz pH-értéke lombállományaink alatt átlagosan egy egész pH-val magasabb, mint a csapadékvíz-kémiai hálózat keretében mért átlagos érték és a köztudottan savanyító hatású lucfenyvesekben sem alacsonyabb annál. Az erdei ökoszisztémákban folyó, több mint tízéves szervesanyagforgalom-vizsgálatok szerint az avarhullással (rügypikkely, virág, levél, termés) az évi kalcium-, magnéziumion-visszapótlás változó, de többszörösen elegendő az esetleges savas ülepedés okozta savasodás közömbösítésére.

**Különböző erdei ökoszisztémák felső talajrétegének átlagos pH-értéke
1963- és 1986-ban**

Állománytípus	Alapkőzet	Genetikai talajtíp.	V—XII. hó pH-átl.			
			0—3 cm		15—20 cm	
			1963	1986	1963	1986
<i>Budakeszi</i> gyertyános—kocsány- talan tölgy	lősz	agyagbemosódásos barna erdőtalaj	4,8	5,2	4,3	4,6
gyertyános—kocsány- talan tölgy	CaCO ₃ - tart. hord.	agyabemosódásos barna erdőtalaj	5,1	5,4	4,6	5,0
gyertyános—kocsány- talan tölgy	hárshegyi homokkő	agyagbemosódásos barna erdőtalaj	4,9	5,0	4,2	4,5
savanyú kocsány- talan tölgyes	hárshegyi homokkő	váztalaj	4,0	4,5	3,7	4,3
savanyú kocsány- talan tölgyes	hárshegyi homokkő	podzolos pszeudoglejes barna erdőtalaj	4,5	4,3	4,0	4,2
molyhos tölgyes, feketefenyővel	dolomit					
cseres—molyhos tölgyes—virágos kőrises	vörös agyag	fekete rendzina vörös agyagos rendzina	7,3 5,7	7,6 5,7	7,5 4,7	7,4 5,3
<i>Dobogókő</i> bükkös	andezit	ranker	4,8	5,3	4,7	5,1
lucos (telepített)	andezit	ranker agyagbemosódásos	4,9	4,1	4,9	4,3
bükkös	lősz	barna erdőtalaj	5,5	5,5	5,5	5,4

Az ERTI-ben eddig végzett erdei ökoszisztéma-kutatási eredmények (1. táblázat) bizonyítják, hogy hazánkban az erdő alatt az avar bázisviSSzapótlása, a talaj nagy pufferképessége még a savanyú talajokon is közömbösíti az esetleges savas légköri ülepedés savanyító hatását. Kivétel a pozdolos—pszeudoglejes barna erdőtalajon álló savanyú kocsánytalan tölgyes, mert a lejtőn álló subnudum-állományok avarját a szél, a víz évenként a völgybe sodorja. Ezért csökkent mértékű a bázisviSSzapótlás, ennek ellenére a savanyodás 23 év alatt még a felszín alatt is jelentéktelen. Andropogén eredetű savanyodást jelent a dobogókői bükkös helyére ültetett lucos avarjának savanyú bomlása, ennek ismert hatására a talaj kémhatásának csökkenése.

A szakemberek egy igen kis csoportja azt a nézetet képviseli, hogy a tölgypusztulásban az elmúlt évtizedben fellépő, *száraz évek* is szerepet játszanak. Kétségtelen, a szélsőséges klimatikus viszonyok, mint például a szárazság, vagy a korai, illetve kései fagyok hozzájárulnak a fák általános kondíciójának romlásához, betegségekre való érzékenységének növekedéséhez. Az ERTI-ben több mint 10 éve, mintegy 20 ökoszisztémában foglalkozunk az egyes fafajok növekedésével, az éven felüli szervesanyag-képződés ritmusával és az ezt befolyásoló genetikai és ökológiai faktorok hatásával. Az eredmények alapján ma már tudjuk, hogy fiziológiai szempontból a fák éven belüli növekedésében az állományok elegendő vízzel való ellátottsága döntő jelentőségű. A lombfák 20 hétig növekednek, és ebből az évi szervesanyag-gyapodásuknak több mint 90%-a május, június és július 12 hetére esik. A fenyők ellenben szinte az egész tenyészidőszakban, mintegy 27 hétig növekednek, és a fő növekedési szakaszuk április végétől augusztus első harmadáig, 16 hétig tart. Tehát az intenzív növekedésük, víz- és tápanyag-felhasználásuk 25%-kal hosszabb, mint a lombfaké. Az intenzív növekedési periódusnak és a termőhelyek téli-tavaszi vízzel való telítődési időszakának csapadékvizonyait, valamint a

talajaink termőrétegének víztároló képességét elemezve *kizártnak tartjuk, hogy a kocsánytalan tölgyesek pusztulásában a szárazság elsődlegesen számottevő szerepet játszhat.* Ebben az esetben a közel hasonló termőhelyen tenyésző és vízhiányra érzékenyebben reagáló egyéb lombos fafajoknak, mint például a bükknek és a gyertyánnak, vagy még inkább az intenzívebben, hosszabb ideig vizet felvevő fenyveseknek hasonló és fokozottabb megbetegedési tüneteket kellene mutatni. A kocsánytalan tölgyesek betegségének keletről nyugat felé történő, fokozatos terjedése sem magyarázható a klimatikus viszonyok kedvezőtlen alakulásával, de a levegőszennyeződéssel sem.

A kocsánytalan tölgy pusztulás egy — bár a legnagyobb — erdőkár hazánkban, okát ma sem ismerjük, de a kárláncolatban a savas légköri ülepedésnek és a szélsőséges időjárási viszonyoknak jelentéktelen szerepe lehet. Az erdőkárok, köztük a kocsánytalan tölgy pusztulás okának kutatását a mainál jobb koordináltsággal és nagyobb intenzitással kell folytatni és ebben a kutatásban az ökológiai tényezők vizsgálata alapvetően fontos.

DR. JÁRÓ ZOLTÁN, FÜHRER ERNŐ

A HAZAI FENYVESEK EGÉSZSÉGI ÁLLAPOTA

A termőhelyi adottságok és lehetőségek szerint kialakult állapotot figyelembe véve, elsősorban a *Pinus*-fajok és a lucfenyő egészségi állapota érdekel bennünket.

AZ ERDEI- ÉS FEKETEFEFENYŐ kártevői és kórokozói — néhány kivételtől eltekintve — azonosak. Hazai térfoglalásuk indokoltá tette a szisztematikus és részletes egészségiállapot-felmérést. Ilyet végeztünk 1971-ben, 1981-ben, majd 1985—1986-ban. Ennek a legfrissebb felmérésnek — szerény véleményünk szerint — országos jelentősége van.

EREDMÉNYEK:

1. A 20—40 éves állományok egészséges törzsei százalékos aránya ebben a korosztályban a legnagyobb. 40 év felett kezdi éreztetni hatását a gyökérrontó tapló, az 1—10 éves fiatalosokban pedig számottevő az aszálykár, a homokverés, a vadkár stb.

2. Az 1982-es felmérés adatai szerint az egyes kárt okozó szervezetek közül kiemelés érdemel a gyökérrontó tapló (*Fomes annosus*). Gyakorisága éppen a fenyőtermesztő körzetekben a legnagyobb:

Dunántúli-Középhegység	5%
Kisalföld	5%
Nyugat-Dunántúl	8%
Alföld	23%
Dél-Dunántúl	54%

3. Az 1985—86-os, Duna—Tisza közti felmérés során a 20—40 éves állományokban a foltos pusztulásokat 0,1 ha-os pontossággal feljegyeztük. Az adatok értékelése után az állományokat három kategóriába soroltuk: